

**Ks. Marcin Rokita – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II / The John Paul II
Catholic University of Lublin**

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8991-9675>

E-mail: m.rokita@vp.pl

ZRZESZENIA RELIGIJNE KATOLIKÓW ŚWIECKICH W PARAFIACH WIEJSKICH KIELECCZYZNY NA TERENIE DIECEZJI KIELECKIEJ PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ (1945–1949)

Religious secular catholic associations in rural parishes of Kielecczyzna
in Kielce diocese after II World War (1945–1949)

Streszczenie:

Niniejszy artykuł jest analizą historyczną i statystyczną aktywności duszpasterskiej na terenach wiejskich kielecczyzny po II wojnie światowej ma na celu ukazanie różnorodności form zrzeszania się katolików świeckich oraz skalę ich oddziaływania w parafiach diecezji kieleckiej. Materiał badawczy stanowiły źródła rękopiśmienne znajdujące się w Archiwum Diecezjalnym w Kielcach oraz drukowane przez Kurie Diecezjalną w Kielcach: „Kielecki Przegląd Diecezjalny” za lata 1945–1949 oraz „Katalog Duchowieństwa i Parafii Diecezji Kieleckiej za Rok 1946”. W badanym czasie najprężniej rozwijały się: Bractwo Różańcowe, koła Żywego Różańca, Krucjata Eucharystyczna oraz Sodalicje Mariańskie. Zrzeszenia te w trudnym momencie historii były próbą przeciwstawienia się religijnemu rozkładowi Ojczyzny, odpowiedzią Kościoła na laicyzację i postępujący ateizm oraz przyczyniły się do ukształtowania elity katolickiej.

Słowa kluczowe: bractwa, diecezja kielecka, ruch kościelny, stowarzyszenia, zrzeszenia katolickie

Abstract:

The presented article presents a historical and statistical analysis of pastoral activity in the rural areas of the Kielce region after the Second World War and aims to show the variety of forms of associations of lay Catholics and the range of their influence in the parishes of the Diocese of Kielce. The research material consisted of manuscript sources held in the Diocese-

san Archive in Kielce and printed by the Diocesan Curia in Kielce in the periodical: "Kielecki Przegląd Diecezjalny" in years 1945–1949 and "Katalog Duchowieństwa i Parafii Diecezji Kieleckiej za rok 1946". During the researched time, the most flourishing activities were: Rosary Confraternity, Living Rosary Circles, Eucharistic Crusade and Marian Sodality. These associations, at this difficult moment in history, were an attempt to oppose the religious decay of the country. They were the Church's response to secularisation and the increase of atheism, and contributed to the formation of a Catholic elite.

Keywords: religious fraternities, Diocese of Kielce, church movement, religious affiliations, religious associations

Wstęp

Zjawisko zrzeszania się katolików świeckich towarzyszy Kościołowi od początku jego historii. Jest ono spowodowane działaniem Ducha Świętego, który w ten sposób ożywia Kościół, ale jest również efektem społecznej aktywności wiernych wyrażającej się ich zdolnościami organizacyjnymi i zaangażowaniem w zdynamizowanych społeczeństwach. Eklezjalne zrzeszenia, mniej lub bardziej zorganizowane, były w historii i nadal są szczególnym miejscem urzeczywistniania się Kościoła, w sposób jednoznaczny przynależą do Kościoła, z nim się utożsamiają, rozumiejąc jego naturę i misję. Przez modlitwę osobistą i wspólnotową, liturgię, zaangażowanie społeczne lub polityczne ich członkowie podejmują wysiłek nadania swym chrześcijańskim obowiązkom bardziej żywej formy¹. Święty Jan Paweł II, próbując dokonać systematyzacji zrzeszeń kościelnych, wyróżnił: bractwa, stowarzyszenia i ruchy kościelne².

Niniejszy artykuł jest próbą analizy żywotności duszpasterskiej terenów wiejskich kielecczyzny po II wojnie światowej poprzez ukazanie różnorodności form zrzeszania się katolików świeckich oraz skalę ich oddziaływania w parafiach diecezji kieleckiej. Zrzeszanie się katolików świeckich w trudnych i przełomowych momentach historii jest wyrazem odnowy Kościoła³. Na podstawie źródeł rękopiśmiennych znajdujących się w Archiwum Diecezjalnym w Kielcach oraz wydawanych przez Kurię Diecezjalną w Kielcach czasopism: „Kielecki Przegląd Diecezjalny” za lata 1945–1949 oraz „Katalog Duchowieństwa i Parafii Diecezji Kieleckiej za Rok 1946” dokonano analizy opisowej bractw, stowarzyszeń i ruchów kościelnych w parafiach wiejskich kielecczyzny. Datę graniczną stanowi rok 1949, kiedy władze państwowe

¹ Por. B. Drózdź, *Zrzeszenia religijne miejscem urzeczywistniania się Kościoła*, w: *Teologia pastoralna fundamentalna*, t. 1, red. R. Kamiński, Lublin: Atla 2000, s. 159.

² Por. Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska *Christifideles laici**, Watykan 1992, s. 29.

³ Por. W. Śmigiel, *Apostolstwo świeckich w zrzeszeniach religijnych*, „Roczniki Pastoralno – Katechetyczne” 1(2009), s. 57n.

wydały Dekret o zmianie niektórych przepisów prawa o stowarzyszeniach⁴, który w znacznym stopniu utrudnił legalną działalność tych organizacji. Przewodziło to do zdelegalizowania istniejących organizacji katolickich, które mogły się odrodzić jedynie za aprobatą władz państwowych i przy poddaniu się ich pełnej kontroli. We wrześniu 1949 r. Episkopat Polski wydał komunikat o rozwiązaniu zrzeszeń religijnych w Polsce, nie godząc się w ten sposób na podporządkowanie kościelnych zrzeszeń organom państwowym⁵.

1. Diecezja kielecka po II wojnie światowej

Z danych kościelnych wynika, że w 1946 r. ok. 80% wiernych diecezji kieleckiej mieszkało na terenie województwa kieleckiego, pozostałe 20% na terenie województw krakowskiego i częstochowskiego⁶. Na 226 parafii należących do diecezji kieleckiej aż 132 parafie to parafie wiejskie położone na terenie ówczesnego województwa kieleckiego. A więc 60% wszystkich parafii to parafie wiejskie kielecczyzny. W 132 parafiach wiejskich diecezji kieleckiej mieszkało 408 920 wiernych na ogólną liczbę 751 335, co stanowi ponad 54%. Przed 1939 r. kielecczyzna należała do województw o największej gęstości zaludnienia na 1 km². Po zakończeniu wojny nadmiernie zaludniona wieś kielecka stała się bazą ruchu migracyjnego poza województwo w poszukiwaniu lepszych warunków życia oraz w urbanizacji większych miast województwa. Efektem tej emigracji było zmniejszenie przeludnienia wsi kieleckiej, ale też udział mieszkańców kielecczyzny w przyspieszeniu zagospodarowania regionów północnych i zachodnich Polski. Dopiero od 1950 r. nastąpił powolny, ale systematyczny wzrost ludności w województwie⁷. Potwierdzają to protokoły wizytacji dziekańskich. Liczba wiernych parafii wiejskich w 1948 r. spadła do 353 595, co stanowi spadek w stosunku do 1946 r. o 15%⁸.

Zrzeszenia kościelne działające po 1945 r. w dużej mierze były odziedziczone po poprzednich stuleciach, a szczególnie po dwudziestoleciu międzywojennym, w którym istniały sprzyjające warunki do ich rozwoju. Rozwój

⁴ Zob. *Z Dziennika Ustaw RP. Dekret z dnia 5 sierpnia 1949 r. o zmianie niektórych przepisów prawa o stowarzyszeniach*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” (dalej cyt. jako KPD) 35(1949)5–6, s. 123n.

⁵ Por. D. Bednarski, *Bractwa pobożne, stowarzyszenia i ruchy kościelne w diecezji katowickiej (1945–1989)*, Katowice: Wydawnictwo Świętego Jacka 2011, s. 18.

⁶ Por. M. Rokita, *Uwarunkowania powołań kapłańskich i zakonnych w diecezji kieleckiej w latach 1945–2013. Studium z socjologii religii*, Lublin 2015, s. 35 [Mps pracy doktorskiej obronionej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II].

⁷ Por. B. Stachura, *Dwadzieścia lat województwa kieleckiego w liczbach*, Wojewódzki Urząd Statystyczny 1964, s. XIX–XXI.

⁸ Zob. *Akta Kurialne. Protokoły Wizytacji Dziekańskich z 1946 r.*, OD-5/47; *Akta Kurialne. Protokoły Wizytacji Dziekańskich z 1948 r.*, OD-5/49.

organizacji i stowarzyszeń religijnych w tym czasie wiązał się z szerokim zagadnieniem wzrostu znaczenia laikatu w życiu Kościoła, aktywizacji ludzi świeckich w apostołacie zbiorowym oraz wzrostem znaczenia działalności charytatywnej w Kościele. W diecezji kieleckiej w 1926 r. na łączną liczbę 220 parafii funkcjonowało 136 bractw różańcowych. W 1932 r. koła żywego różańca istniały w 208 parafiach i zrzeszały 72 tys. członków. Ze sprawozdań zachowanych w Archiwum Diecezjalnym w Kielcach wynika, że w poszczególnych parafiach istniało najczęściej jedno, wyjątkowo dwa lub więcej bractw⁹.

Biskup kielecki Czesław Kaczmarek po zakończeniu działań wojennych położył akcent na odnowę duszpasterską diecezji. Mobilizował duszpasterzy do gorliwego zaangażowania się w trzech wymiarach duszpasterstwa. Pierwszy wymiar to wykład katechizmu prowadzący wszystkich do znajomości prawd wiary. Drugi wymiar to duszpasterstwo stanowe, indywidualna praca z mężczyznami, kobietami, pannami, młodzieńcami oraz dziećmi szkolnymi. Trzeci wymiar to organizacje religijne, które miały przyczynić się do ukształtowania elity katolickiej, a wśród nich szczególnie Caritas, Sodalicja Mariańska oraz kółka różańcowe¹⁰. W formacji wiernych w stowarzyszeniach chodzi o sprawy ogromnej wagi, „chodzi o duszę Narodu naszego, o duszę polską, która musi pozostać katolicką, Chrystusową”¹¹.

Katalog Duchowieństwa i Parafii Diecezji Kieleckiej za Rok 1946 podaje, że w diecezji kieleckiej działało siedem bractw, stowarzyszeń i organizacji religijnych: Apostolstwo Modlitwy i Krucjata Eucharystyczna, Bractwo Różańca Świętego. Żywy Różaniec, Diecezjalne Dzieło Powołań, Diecezjalny Związek „Caritas”, Papieskie Dzieło Rozkrzewiania Wiary, Straż Honorowa Serca Jezusowego oraz Trzeci Zakon św. Franciszka¹². W *Aktach Kurialnych. Protokołach Wizytacji Dziekańskich z 1948 r.* wyliczone są następujące zrzeszenia: bractwa różańcowe, koła żywego różańca, Trzeci Zakon św. Franciszka, Apostolstwo Modlitwy, Krucjata Eucharystyczna, Sodalicja Mariańska¹³. Niestety po okupacji nie rozpoczęła swej działalności w diecezji kieleckiej Akcja Katolicka, która przed wybuchem wojny posiadała oddziały w wielu parafiach.

⁹ Por. D. Olszewski, *Stowarzyszenia parafialne w II Rzeczypospolitej. Zarys problematyki badawczej*, w: *Kościół. Społeczeństwo. Kultura. Prace ofiarowane Wiesławowi Mullerowi z okazji pięćdziesięciolecia pracy naukowej i dydaktycznej*, red. J. Droba, H. Łaskiewicz, A. Stasiak i in., Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2004, s. 222n.

¹⁰ Por. *Zarządzenia Władzy Diecezjalnej*, KPD 31(1945)3, s. 62n.

¹¹ Tamże, s. 64.

¹² Por. *Katalog Duchowieństwa i Parafii Diecezji Kieleckiej za Rok 1946*, Kielce 1946, nakładem Kurii Diecezjalnej, s. 20n.

¹³ Zob. *Akta Kurialne. Protokoły Wizytacji Dziekańskich z 1948 r.*, OD-5/49.

2. Bractwo różańcowe i koła żywego różańca

Bractwa pobożne miały po wojnie większe szanse na przetrwanie i większą swobodę ze względu na nastawienie typowo dewocyjne. Im też było łatwiej egzystować w sytuacji powstałej po ogłoszeniu Dekretu o zmianie niektórych przepisów prawa o stowarzyszeniach, gdyż spotkania modlitewne ich członków mogły się nadal odbywać w kościołach¹⁴.

W 1577 r. generał dominikanów Serafin Cavalli wyraził zgodę na powołanie bractw różańcowych na ziemi polskiej. Wspólnoty fundowały ołtarze brackie, w których umieszczano obrazy Matki Bożej Różańcowej. Bractwo miało przyczyniać się do rozbudzania szczerej i prawdziwej pobożności przez odmawianie różańca, unikanie krzywoprzysięstwa, przekleństwa, bluźnierstwa, złorzeczenia i wzywania imienia Bożego nadaremno. Środkiem do osiągnięcia tego celu miało być odmawianie w rodzinie modlitwy różańcowej¹⁵.

W komunikatach Kurii Diecezjalnej w Kielcach czytamy, że w omawianym czasie każda parafia została zobowiązana do erygowania tego bractwa, argumentując, że jest to „najstarsze i najbogatsze w odpusty i przywileje stowarzyszenie Kościoła”¹⁶. Prośbę o dyplom erekcyjny wraz z pisemnym zezwoleniem ordynariusza proboszcz miał kierować do Urzędu Prowincjalnego Ojców Dominikanów w Krakowie przy ul. Stolarskiej 12. Samej uroczystości założenia bractwa w parafii powinien przewodniczyć ojciec dominikanin, a uroczystość powinna być poprzedzona rekolekcjami przygotowawczymi. Promotorem bractwa był każdorazowy proboszcz lub rektor kościoła, w którym przeprowadzono kanoniczną erekcję. Do władzy promotora należało przyjmowanie członków, organizowanie życia wewnętrznego, święcenie różańców i nadawanie wszystkich odpustów różańcowych, które mogli nadać ojcowie dominikanie. Członkiem bractwa stawał się każdy wierny wpisany przez promotora lub kapłana delegowanego do specjalnej księgi członków. Obowiązkiem członka, poza ogólnym staraniem się o przykładne życie, była codzienna modlitwa różańcowa.

Natomiast Żywy Różaniec nie był bractwem, ale tylko stowarzyszeniem, dlatego o wiele mniejsze były wymagania prawne przy jego tworzeniu. Żywy Różaniec mógł organizować każdy kapłan, który otrzymał nominację na dyrektora Żywego Różańca od prowincjała ojców dominikanów. Nie było specjalnego dekretu erekcyjnego. Nominacja była konieczna, by członkowie

¹⁴ Por. T. Wójcik, *Stowarzyszenia i Bractwa Religijne w dekanacie sędziszowskim w latach 1918–1939*, KPD 81(2005)4, s. 435.

¹⁵ Por. D. Bednarski, *Bractwa pobożne, stowarzyszenia i ruchy kościelne w diecezji katowickiej (1945–1989)*, s. 72.

¹⁶ W. Soczawa, *Komunikat Różańcowy*, KPD 35(1949)3–4, s. 68.

zyskiwali odpusty, a związana była z daną osobą w konkretnym miejscu, dlatego w innej miejscowości należało starać się o nową nominację¹⁷.

W zakładaniu bractw i kół żywego różańca Kuria Diecezjalna kładła szczególny akcent na koła młodzieńców i koła mężczyzn. Wizyta duszpasterska miała być okazją do zachęcania szczególnie mężczyzn, aby zapisywali się do tych grup różańcowych. Zebrania kółek parafialnych odbywały się przynajmniej raz w miesiącu w sali parafialnej lub w kościele. Zachęcano proboszczów, by to robiono stanowco, aby urozmaicano zebrania przez śpiew i wygłaszanie katechez. Kładziono nacisk na dobre przygotowanie comiesięcznego zebrania zelatorów i zelatorek, tak aby tchnąć w nich ducha apostołskiego. Jako materiał formacyjny każde koło otrzymywało miesięczniki „Koło Różańcowe” albo „Rycerza Niepokalanej”. Zaleceniem było również, aby w okresie Bożego Narodzenia koła organizowały opłatek lub jasełka, a w okresie zimowym dla pańien kursy kroju i szycia. Ważne było również organizowanie wspólnej Komunii św. poszczególnych stanów z okazji różnych świąt, np. Bożego Narodzenia. Każda parafia zobowiązana była systematycznie prowadzić ksiązkę ze spisem członków lub kartotekę członków, ksiązkę kasową oraz ksiązkę protokołów zebrań miesięcznych¹⁸. Na zebraniach kółek różańcowych czytano jeden z artykułów z „Kółka Różańcowego”, uczono katechizmu oraz omawiano udział kółka w bieżącym życiu parafialnym, np. w rekolekcjach, nabożeństwach stanowych czy Tygodniu Miłosierdzia¹⁹.

W 1946 r. w 25 parafiach wiejskich kielecczyny były powołane bractwa różańcowe, do których należało 10 510 członków, co stanowiło 2,5% wszystkich wiernych²⁰.

W 1949 r. bractwa różańcowe były już w 37 parafiach, do których należało ponad 18 000 członków, czyli 5% wszystkich wiernych, co daje 100% wzrostu. Oprócz tej liczby proboszczowie zaznaczali w ankietach wizytacyjnych, że cała parafia należy do bractwa (Sokolina, Oleśnica, Opatowiec, Pełczyska, Mniów, Janina). Ale też duża liczba członków była w parafiach: Stopnica (3200), Imielno (1597), Łopuszno (1500), Korczyn Stary (1350), Tumlin (1100), Chełmce (843), Nawarzyce (766), Ostrowce (660), Pierzchnica (680), Czarnocin (535).

Koła różańcowe były praktycznie w każdej parafii kielecczyny. Według informacji podawanych przez księży proboszczów w ankietach wizytacyjnych w 1949 r. kół różańcowych ojców było 394, matek – 2102, młodzieży męskiej – 184, młodzieży żeńskiej – 884 oraz 353 koła dzieci szkolnych. W sumie

¹⁷ Por. Tamże, s. 68–70.

¹⁸ Por. *Zarządzenia Władzy Diecezjalnej*, KPD 31(1945)3, s. 63n.

¹⁹ Por. W. Soczawa, *Komunikat Różańcowy*, KPD 35(1949)5–6, s. 94–96.

²⁰ Opracowanie własne autora na podstawie: *akta Kurialne. Protokoły Wizytacji Dziekańskich z 1946 r.*, OD-5/47; *akta Kurialne. Protokoły Wizytacji Dziekańskich z 1948 r.*, OD-5/49; *akta Kurialne. Wizytacje Pasterskie 1945–1949*, OD-1/13.

3 917 kół, w których modliło się 58 755 wiernych, co stanowiło blisko 17% wszystkich wiernych.

Parafie, w których było najwięcej kół różańcowych ojców, to: Zagość (30), Dobrowoda (24), Łopuszno (21), Ociesęki (19), Stopnica (14), Imielno (12), Strawczyn (10) oraz Ćmińsk (10).

Parafie, w których było najwięcej kół różańcowych matek, to: Grzymałków (60), Zagnańsk (54), Brzeziny (50), Bieliny (50), Lisów (50), Stopnica (48), Łopuszno (45), Mniów (45), Wiślica (43), Daleszyce (40), Suków (40), Imielno (36), Krasocin (34), Sokolina (32) oraz Szaniec (30).

Parafie, w których było najwięcej kół różańcowych młodzieży męskiej, to: Zagość (15), Dobrowoda (12), Bebelno (11) i Złotniki (10).

Parafie, w których było najwięcej kół różańcowych młodzieży żeńskiej, to: Bieliny (36), Zagnańsk (27), Brzeziny (25), Pierzchnica (23), Łopuszno (22), Sobków (19), Lisów (18), Janina (16), Krasocin (16), Kurzelów (16), Grzymałków (15) oraz Szydłów (15).

Parafie, w których było najwięcej kół różańcowych młodzieży szkolnej, to: Książ Mały (54), Krasocin (19), Imielno (9), Strawczyn (9), Leszczyny (10), Wzdół (10) oraz Zagość (10).

3. Apostolstwo Modlitwy

Apostolstwo Modlitwy to zrzeszenie katolickie powstałe w drugiej połowie XIX w., pozostające pod kierownictwem jezuitów. W diecezji kieleckiej ogniska Apostolstwa zaczęły pojawiać się dopiero od 1915 r. i miały na celu szerzenie kultu Najświętszego Serca Pana Jezusa wokół Eucharystii²¹. Łączyły przez modlitwę kult Serca Jezusowego z apostołstwem. Miały być duchem ożywym zastygłego i skostniałego duchowego życia katolików. Organizacja ich była trójstopniowa, na każdym z trzech stopni członkowie mieli inne obowiązki do wypełnienia. Pierwszy stopień był zasadniczy i wspólny wszystkim członkom, dwa pozostałe były dowolne. Na pierwszym stopniu należało odmówić codzienne ofiarowanie, za które otrzymywało się odpusty. Na drugim stopniu oprócz codziennego ofiarowania członkowie odmawiali w intencji wyznaczonej *Ojciec nasz* i *10 Zdrowaś, Mario*. Do trzeciego stopnia należeli ci, którzy za grzeszników niepokutujących przystępowali co tydzień lub co miesiąc tego samego dnia do Komunii św. wynagradzającej. Oprócz tego członkowie na trzecim stopniu mieli jeszcze wypełnić pewne praktyki religijne, które formowały dusze w duchu apostołskim.

²¹ Por. D. Olszewski, *Stowarzyszenia parafialne w II Rzeczypospolitej. Zarys problematyki badawczej*, s. 223.

Apostolstwo działało wychowawczo, bo członkowie modlili się nie tylko za siebie, ale i za innych ludzi, wykorzeniało egoizm, a zaszczeniało altruizm duchowy. Członkowie pobudzali życie sakramentalne w parafii przez częstą Komunię św., uczęszczanie na nabożeństwa pierwszopiątkowe, odbywanie comiesięcznych adoracji. Do zadań Apostolstwa w diecezji kieleckiej należało również: zadawać śmiertelne ciosy materializmowi i laicyzmowi, zastępować Akcję Katolicką, przyczyniać się do wyrobienia świątłych katolickich działaczy, przyczyniać się do stworzenia w parafii elity katolickiej, za pośrednictwem której można by wprowadzić Chrystusa do takich środowisk, do których kapłana nigdy by nie wpuszczono i nie słuchano²². Ksiądz Jan Jaroszewicz, dyrektor diecezjalny Apostolstwa Modlitwy, pisał: „Po wojnie, która uniemożliwiła normalną pracę duszpasterską w wielu dziedzinach, dźwignąć należy z застоju tak ważny odcinek pracy nad duszami, jakim jest Apostolstwo modlitwy”²³. Zwrócił się z prośbą o podanie danych przez każdą parafię, czy parafia posiada dyplom kanonicznej erekcji, jaka jest liczba członków oraz czy odbywają się zebrania i jak często²⁴.

Do Apostolstwa Modlitwy w 1946 r. należało w sumie 594 ojców, 1983 matki, 462 młodzieńców i 1042 panny, w sumie 4081 osób.

W 1949 r. parafiami cieszącymi się największą liczbą członków były: Sobków (1552), Masłów (420), Słupia (375), Leszczyny (320), Suków (290), Grzymałków (230), Góry (200), Sancygniów (200), Sokolina (200), Kije (190), Solec (114), Imielno (108) i Goleniowy (80)²⁵.

4. Krucjata Eucharystyczna

Z Apostolstwem Modlitwy związana była Krucjata Eucharystyczna, organizacja młodzieżowa pozostająca pod kierownictwem jezuitów, powstała we Francji w czasie pierwszej wojny światowej. Do Polski została przeszczepiona przez założycielkę Zgromadzenia Urszulanek Szarych SJK Urszulę Ledóchowską. Przed wybuchem II wojny światowej zrzeszała ona 190 tys. młodzieży polskiej. Zorganizowana była na wzór harcerstwa, miała na celu wychowanie dzieci i młodzieży w duchu katolickim, pogłębianie życia religijnego ze szczególnym uwzględnieniem kultu eucharystycznego. Temu celowi służyły

²² Por. *Rola i Znaczenie Apostolstwa Modlitwy w dzisiejszym duszpasterstwie*, KPD 32(1946)5, s. 179–191.

²³ J. Jaroszewicz, *Do Dyrektorów Parafialnych Apostolstwa Modlitwy*, KPD 32(1946)4, s. 142.

²⁴ Tamże, s. 143.

²⁵ Opracowanie własne autora na podstawie: *Akta Kurialne. Protokoły Wizytacji Dziekańskich z 1946 r.*, OD-5/47; *Akta Kurialne. Protokoły Wizytacji Dziekańskich z 1948 r.*, OD-5/49; *Akta Kurialne. Wizytacje Pasterskie 1945–1949*, OD-1/13.

wykłady, rekolekcje, częsta Komunia św. i aktywne zaangażowanie członków Krucjaty w życie parafialne²⁶.

W roku 1941 ks. Piskorz zwrócił się z apelem do proboszczów o niezaprzestawianie pracy duszpasterskiej w dziedzinach, które były wręcz konieczne w tamtym trudnym czasie. Najważniejsza stała się praca nad kształtowaniem dziecięcych dusz. Nauczanie w szkole na wsiach ze względu na małą frekwencję i brak podręczników napotykało na wielkie trudności. Dlatego prawdziwą szkołą życia chrześcijańskiego była Krucjata Eucharystyczna, która pomagała uchronić dziecko przed wpływem ulicy i zabezpieczyć przed złem, była pomocą dla rodziców zabieganych o codzienny chleb w wychowaniu dzieci oraz dobrym sposobem na zbliżenie dzieci do Kościoła i Chrystusa²⁷.

Krucjata była odpowiedzią na „nowe czasy” i szukaniem w duszpasterstwie nowych dróg i nowych metod duszpasterzowania. Propagowała znajomość katechizmu, czystość obyczajów, ofiarność w obliczu potrzeb Kościoła, popieranie Diecezjalnego Dzieła Powołań Kapłańskich. Dawne stowarzyszenia młodzieżowe zdołały jedynie zatrzymać młodzież przy Kościele, lecz brakowało osób zaangażowanych w życie parafialne. Spostrzeżono, że ogólne wychowanie dzieci w szkole nie wystarcza. Trzeba dać im możliwość, aby mogły „wyżyć się religijnie”. Jeśli dzieci ujmie się w organizację, w której dzięki formacji uzyskają one pomoc w pracy nad sobą oraz w zdobywaniu i pielęgnowaniu cnót, to przyczyni się to do tego, że wyrosną ludzie gotowi wziąć odpowiedzialność za Kościół i naród²⁸.

W 1945 r. Kuria Diecezjalna w Kielcach wydała zarządzenie o powołaniu wśród dzieci szkół powszechnych Krucjaty Eucharystycznej. Zalecono, by tworzyć odrębne koła dla dziewcząt i chłopców²⁹. Dużo uwagi poświęcono organizacji Krucjaty, naborowi dzieci, stawianiu wymagań, tworzeniu zastępów, pracy zastępowych, organizacji zbiórek, ich przebiegu i pisaniu raportów, organizacji i przebiegu zjazdów dekanalnych, okręgowych i diecezjalnych. Zwrócono również uwagę na tworzenie kół opieki rodzicielskiej Krucjaty Eucharystycznej, do których należeli rodzice dzieci będących członkami Krucjaty, a celem była współpraca, pomoc i wprowadzanie w życie haseł Krucjaty Eucharystycznej. Członkowie tych kół współpracowali z księdzem opiekunem i pomagali mu zwłaszcza w takich pracach jak organizacja kolonii, wycieczek, akademii czy troska o mundurki³⁰.

²⁶ Por. D. Olszewski, *Stowarzyszenia parafialne w II Rzeczypospolitej. Zarys problematyki badawczej*, s. 223n.

²⁷ Por. J. Piskorz, *W sprawie krucjat – serdeczny apel*, KPD 28(1941)5, s. 193–195.

²⁸ Por. *Krucjata eucharystyczna*, KPD 32(1946)4, s. 143–146.

²⁹ Por. *Zarządzenia i Komunikaty Kurii. Okólnik szkolny*, KPD 31(1945)1, s. 3.

³⁰ Por. *Z najbliższych zadań Krucjaty Eucharystycznej*, KPD 36(1947)11–12, s. 296–299.

Kuria Diecezjalna podawała na każdy miesiąc program duchowej pracy w Krucjacie Eucharystycznej. Program ten zawierał m.in. wskazania do wiernego wypełniania swoich obowiązków, bycia ofiarnym dla rodziców przez posłuszeństwo i poszanowania ich pracy, bycia ofiarnym dla kapłanów przez chętne i pobożne służenie do Mszy św., troski o modlitwę, o powołania kapłańskie i zakonne. Zakładał również kształtowanie ofiarności względem Ojczyzny poprzez umiłowanie historii i pamiątek polskich, zwłaszcza historii Kościoła w Polsce i religijnych zabytków, wskazywanie na posłannictwo Najświętszej Maryi Panny w narodzie polskim, poznawanie życiorysów świętych polskich³¹, a także kształtowanie wierności w szkolnych obowiązkach, w skromności, dobroci oraz w mówieniu zawsze prawdy³².

W 1946 r. do Krucjaty Eucharystycznej w 22 parafiach należało 1321 członków. W 1949 r. Krucjata Eucharystyczna była już w 74 parafiach i liczyła 3952 członków, co stanowi prawie trzykrotny wzrost. W 1949 r. najwięcej członków było w parafiach: Szaniec (180), Stopnica (160), Suków (145), Łączna (130), Mniów (117), Mokrsko (101), Bieliny (100) oraz Dębno (100)³³.

5. Franciszkański Zakon Świeckich

Średniowieczną metrykę miało rozwijające się dynamicznie w okresie międzywojennym tercjarstwo nazwane też Trzecim Zakonem św. Franciszka. Było to stowarzyszenie religijne o zasięgu masowym związane z siecią parafialną. Pozostawało jednak pod kierownictwem zakonów franciszkańskich oraz w niewielkim stopniu dominikanów. Zakładano je w parafiach podczas misji i rekolekcji prowadzonych przez ojców franciszkanów³⁴. Członkowie Trzeciego Zakonu zobowiązani byli żyć według reguły nadanej przez św. Franciszka oraz przykazań Bożych i kościelnych. Składali śluby ubóstwa, posłuszeństwa oraz czystości, nie w takim stopniu jak zakonnicy, ale według stanu życia, tak jak jest to nakazane przykazaniami Bożymi. Każdy członek miał odmawiać pacierze tercjarskie, w miarę możliwości uczestniczyć we Mszy św., raz w miesiącu przystępować do spowiedzi i Komunii św., troszczyć się o codzienny rachunek sumienia i raz w roku uczestniczyć w rekolekcjach.

³¹ Por. *Program duchowej pracy w Krucjacie Eucharystycznej*, KPD 34(1948)11–12, s. 268.

³² Por. *Program duchowej pracy w Krucjacie*, KPD 36(1947)11–12, s. 295.

³³ Opracowanie własne autora na podstawie: *Akta Kurialne. Protokoły Wizytacji Dziekańskich z 1946 r.*, OD-5/47; *Akta Kurialne. Protokoły Wizytacji Dziekańskich z 1948 r.*, OD-5/49; *Akta Kurialne. Wizytacje Pasterskie 1945–1949*, OD-1/13.

³⁴ Por. D. Olszewski, *Stowarzyszenia parafialne w II Rzeczypospolitej. Zarys problematyki badawczej*, s. 222.

Aby w parafiach zorganizować Trzeci Zakon, konieczna była ważność jego kanonicznej erekcji, bez której nie przysługiwałyby przywileje i łaski. Do ważności wymagane było zezwolenie ordynariusza diecezji, upoważnienie do powstania i nadania władzy dyrektora do prowadzenia zgromadzenia od prowincjała zakonu franciszkańskiego. W parafiach, jako dyrektor, kierował zakonem proboszcz. Zakon posiadał dwa cele: dewocyjny i społeczny. Obok pracy duchowej nad własnym udoskonaleniem członkowie gmin tercjarzskich prowadzili także działalność społeczną: odwiedzano i opiekowano się chorymi, wspierano ubogich, nauczano katechizmu, otoczono opieką dorastającą młodzież, tercjarze udzielali sobie wzajemnie pomocy materialnej³⁵.

Bezpośrednio po II wojnie światowej stowarzyszenia tercjarzskie w parafiach wiejskich diecezji kieleckiej były bardzo liczne. W 1946 r. na 132 parafie wiejskie kielecczyzny 3256 tercjarzy było w 98 parafiach. Trzy lata później było łącznie 2881 członków w 73 parafiach. Ta różnica może wynikać z podawania w 1949 r. bardziej rzeczywistych danych, co nie zmienia faktu, że Trzeci Zakon św. Franciszka nadal był prężnym stowarzyszeniem na terenach wiejskich województwa kieleckiego. Największa liczba członków tego stowarzyszenia była w parafiach na północ i wschód od Kielc: Brzeziny (107), Suków (102), Daleszyce (93), Grzymałków (81), Krasocin (84), Zagnańsk (84), Krajno (80). W powiatach południowych województwa kieleckiego tercjarstwo praktycznie nie istniało.

6. Straż Honorowa Najświętszego Serca Pana Jezusa

Inną organizacją katolików świeckich o charakterze typowo dewocyjnym było na kielecczyźnie Arcybractwo Straży Honorowej Najświętszego Serca Pana Jezusa. Zostało ono założone w Bourg we Francji w 1863 r., bractwem stało się rok później, a w 1878 r. podniesiono Straż Honorową do rangi arcybractwa. Inicjatorką straży była s. Maria od Najświętszego Serca. Na ugruntowanie się kultu Najświętszego Serca Pana Jezusa miało wpływ kilka czynników: zatwierdzenie kultu Najświętszego Serca Pana Jezusa (1765), wprowadzenie osobnego święta Najświętszego Serca Pana Jezusa przez papieża Piusa IX (1859) oraz beatyfikacja s. Marii Małgorzaty Alacoque, gorliwej czcicielki Boskiego Serca (1864). W badanym okresie do tego bractwa należeli wierni z parafii: Szaniec, Tuczępy, Wzdół, Zborówek, Krasocin, Lisów, Małogoszcz, Mstyczów, Pierzchnica, Balice, Brzeziny, Chełmce, Drugnia oraz Gnojno.

³⁵ Por. T. Wójcik, *Stowarzyszenia i Bractwa Religijne w dekanacie sędziszowskim w latach 1918–1939*, s. 431–433.

7. Bractwo Szkaplerza Świętego Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel

Świecki Zakon Karmelitów Bosych, nazywany był w przeszłości również Trzecim Zakonem Karmelitańskim, Świeckim Karmelem, Trzecim Zakonem NMP z Góry Karmel i św. Teresy, Trzecim Karmelem, Świecką Rodziną Karmelitańską, Trzecim Karmelem Terezańskim. Reguła pozwalała przyjmować w szeregi stowarzyszenia osoby od 24 roku życia, które pragnęły dążyć do doskonałości na drodze proponowanej przez doktrynę zakonu karmelitańskiego. Każdy członek był zobowiązany do codziennego odmawiania oficjum małego ku czci Najświętszej Maryi Panny, półgodzinnego rozmyślenia oraz czytania duchownego. Dodatkowymi zobowiązaniami były: podejmowane praktyki pokutne, posty oraz wstrzemięźliwość od pokarmów³⁶. Członek bractwa szkaplerznego zobowiązany był również przyjąć szkaplerz karmelitański, przez co stawał się duchowo złączony z zakonem karmelitańskim, miał udział w jego duchowych dobrach za życia i po śmierci³⁷. Członkowie bractwa szkaplerznego byli w parafiach: Chełmce, Rogów, Sokolina, Strawczyn, Strożyska, Wiślica. Imponująca była liczba członków tego bractwa w parafii Tumlin (700 osób)³⁸.

8. Sodaliczka Mariańska

Stowarzyszenie katolików świeckich założone w XVI w. w Rzymie w celu dążenia do chrześcijańskiej doskonałości i szerzenia królestwa Bożego na ziemi przez miłość, cześć i naśladowanie Maryi oraz wierną jej służbę³⁹. Rozumiejąc zagrożenie ze strony idei laicyzmu i ateizmu, jako naczelne swe zadanie uznawały wychowanie nowego człowieka, zdolnego przeciwstawić się religijnemu rozkładowi Europy, człowieka o duszy bohaterskiej, która nie cofnie się przed narażeniem szczęścia osobistego, jeżeli sprawa Boża tego zażąda⁴⁰. Po zakończeniu II wojny światowej Biskup Kaczmarek wyrażał troskę

³⁶ Por. D. Bednarski, *Bractwa pobożne, stowarzyszenia i ruchy kościelne w diecezji katowickiej (1945–1989)*, s. 75–77.

³⁷ Por. A. Petrowa-Wasilewicz, *Leksykon ruchów i stowarzyszeń w Kościele*, Warszawa: KAI 2000, s. 130–132.

³⁸ Opracowanie własne autora na podstawie: *Akta Kurialne. Protokoły Wizytacji Dziekańskich z 1946 r.*, OD-5/47; *Akta Kurialne. Protokoły Wizytacji Dziekańskich z 1948 r.*, OD-5/49; *Akta Kurialne. Wizytacje Pasterskie 1945–1949*, OD-1/13.

³⁹ Por. A. Petrowa-Wasilewicz, *Leksykon ruchów i stowarzyszeń w Kościele*, s. 521–523.

⁴⁰ Por. T. Wójcik, *Stowarzyszenia i Bractwa Religijne w dekanacie sędziszowskim w latach 1918–1939*, s. 438–440.

o młodzież. Uważał, że Kościołowi nie wolno zaprzestać pracy duszpasterskiej nad młodzieżą, że to jest wyraźnym nakazem Kościoła wzywającym do troskliwego zajęcia się wychowaniem młodzieży. Z istniejących organizacji religijnych najbardziej żywotne i odpowiadające postulatom młodzieży oraz dostosowane do potrzeb tamtej chwili w jego ocenie były Sodalitje Mariańskie, organizacje religijne, które równocześnie nie zaniedbywały pracy społecznej i wychowawczej. Postulowano również, aby Sodalitje organizować stanowo: osobno dla młodzieży żeńskiej i męskiej.

Biskup zwracał uwagę na to, że społeczeństwo się odbudowuje, ale największej odbudowy wymaga dotknięta złem dusza człowieka. Wojna największe spustoszenie uczyniła w życiu wewnętrznym człowieka. Zmieniła utrwalone w czasie pokoju zwyczaje katolickie, wyróciła porządek moralny, zacierając w rozumieniu ludzi granicę między dobrem a złem. Próbuje się ograbić człowieka z wiary i moralności. Duch bezbożnictwa sprowadza życie człowieka do materii, pozbawiając ducha. Świat składa się wyłącznie z materii. Życie pozagrobowe nie istnieje, religia nie jest potrzebna. Próbuje się odzwyczaić młodzież od praktyk religijnych, usiłuje organizować dla niej w niedziele wycieczki. Człowiek, któremu się pozwala używać życia do syta, postępować według najniższych instynktów, bez prawa naturalnego, nie jest zdolny odbudować silnej i potężnej Polski. Polska tylko wtedy była silna, kiedy przodkowie strzegli skarbów wiary i moralności, i wtedy, kiedy przestrzegali zasad katolickich w życiu. Tak jak w XVI w. członkowie Sodalitji pomogli Kościołowi zwalczyć herezję Lutera, tak też Kościół dziś za pomocą Sodalitji zwalczy współczesne zło, sekciarstwo i wszelkiego rodzaju nowinkarstwo religijne⁴¹.

Statut Sodalitji mówił, że celem stowarzyszenia jest prowadzenie członków do doskonałości chrześcijańskiej, szczególnie kult Maryi, naśladowanie jej cnót, szczególnie cnoty miłości Boga i bliźniego, pokory i czystości. Członkiem mogła zostać osoba, która ukończyła 14 rok życia. Statut zakazywał młodzieży przebywania w złym towarzystwie, brania udziału w niegodziwej zabawie, nakazywał codzienny rachunek sumienia, rozmyślanie, świętowanie świąt maryjnych, odmawianie codziennie dziesiątka różańca lub modlitwy św. Bernarda do Najświętszej Maryi Panny⁴², rzetelną pracę nad swoimi wadami. Na każdy miesiąc podany był temat pracy nad sobą; raz w miesiącu młody człowiek miał odbyć spowiedź i przystąpić do Komunii św.⁴³ Ponadto uwrażliwiano młodych na studiowanie katechizmu i udział w rekolekcjach zamkniętych⁴⁴.

⁴¹ Por. *Akta Sodalitja Mariańska Młodzieży Żeńskiej i Męskiej. Dokumenty, Korespondencja R. 1948–1949*, Nr OZ-15/20 23.04.1948 r., List 1.

⁴² Por. *Diecezjalny Sekretariat Sodalitcyjny*, tamże, List 2.

⁴³ Por. *Dodatek dla kandydatów. Jakim Stowarzyszeniem jest Sodalitja Mariańska*, tamże, List 7.

⁴⁴ Por. *Dodatek dla kandydatów. Cele Sodalitji Mariańskiej*, tamże, List 8.

Sekretariat wydawał „Wiadomości Sodalicyjne”, okólnik Sekretariatu Sodalicji Mariańskiej Młodzieży w Kielcach, który był kolportowany w całej diecezji. Każdy z 5 numerów zawierał informację, jak założyć Sodalicję w parafii, komunikaty sekretariatu, terminy rekolekcji, kursów instruktorskich, pielgrzymek, wizytacji sekretariatu w parafiach⁴⁵.

W diecezji kieleckiej organizowano dekanalne rekolekcje zamknięte i kursy organizacyjno-wychowawcze dla młodzieży pozaszkolnej. W Stopnicy w klasztorze o.o. Reformatów dla 26 osób z dekanatu stopnickiego i 16 osób z dekanatu pacanowskiego. W Dobromyślu dla 14 młodzieńców z dekanatów włoszczowskiego i bodzentyńskiego. W klasztorze o.o. Cystersów w Jędrzejowie dla 16 dziewcząt z 11 parafii. Kurs dla młodzieży żeńskiej miał na celu zachęcić do samokształcenia oraz pracy samowychowawczej; uczono sprzątania domu, szycia, przygotowania i podawania posiłków, ogólnych zasad higieny, przygotowania do małżeństwa oraz omawiano sprawę wsi katolickiej w nauce społecznej. W pracy nad młodzieżą sekretariat kładł główny nacisk na młodzież męską jako grupę najbardziej zagrożoną i zaniedbaną⁴⁶.

Ogółem w latach 1948–1949 w diecezji kieleckiej położonej na terenie województwa kieleckiego przeprowadzono kursy i rekolekcje zamknięte dla 311 chłopców (Stopnica, Jędrzejów, Dobromyśl) i 131 osób (Dobromyśl)⁴⁷. W 41 parafiach były założone grupy sodalicyjne: Grzymałków, Suków, Mieronice, Łopuszno, Leszczyny, Kije, Masłów, Kostomłoty, Korytnica, Krajno, Daleszyce, Wzdół, Zborówek, Krzcięcice, Mstyczów, Tumlin, Mokrsko Dolne, Brzeziny, Zagnańsk, Ćmińsk, Ostrowce, Świniary, Krzcięcice, Lisów, Mierzwin, Potok, Kazimierza Wielka, Chełmce, Łączna, Stopnica, Kargów, Szczaworyż, Książ Wielki, Kossów, Daleszyce, Brzeziny⁴⁸. Sodalicja Mariańska zorganizowała i poprowadziła w parafiach rekolekcje zamknięte połączone z jednodniowym kursem szkoleniowym dla młodzieńców z 15 dekanatów, w którym wzięło udział 226 młodzieńców z 73 parafii. W Dobromyślu w 10-dniowym kursie wzięło udział 26 dziewcząt⁴⁹. W 1949 r. udział młodzieży w rekolekcjach i kursach sodalicyjnych był następujący: chłopców 309, dziewcząt 131⁵⁰. W 1948 r. grupy sodalicyjne powstały w 18 parafiach diecezji, w tym w miejscowościach:

⁴⁵ Por. *Wiadomości Sodalicyjne. Diecezjalny Sekretariat Sodalicji Mariańskiej Młodzieży Kielce, ul. Gen. Świerczewskiego 32, czerwiec 1948, tamże, List 9.*

⁴⁶ Por. *Projekt Programu Pracy dla Sodalicji Mariańskiej Młodzieży Męskiej i Żeńskiej na rok 1948/49, tamże, List 20.*

⁴⁷ Por. *Sprawozdanie z działalności Sodalicji Mariańskiej Młodzieży, tamże, List 19; Wykaz przeprowadzonych kursów dla młodzieży, tamże, List 25.*

⁴⁸ Por. *Sodalicje erygowane w diecezji kieleckiej, tamże, Listy 26, 27.*

⁴⁹ Por. *Sprawozdanie z działalności Sodalicji Mariańskiej Młodzieży za czas od 23 kwietnia 1948. Kielce 18.11.1948, tamże, List 29.*

⁵⁰ Por. *Wykaz parafii, które przysłały dziewczęta na kurs i rekolekcje rok 1948/1949, tamże, List 32.*

Mstyczów, Ostrowce, Kostomłoty, Chmielnik, Krzcięcice, Ćmińsk, Korytnica, Suków, Łopuszno, Bodzentyn, Grzymałków⁵¹. W 1949 r. grupy sodalicyjne powstały w 14 parafiach, w tym w miejscowościach: Chmielnik, Krzcięcice, Świniary, Korytnica, Mokrsko Dolne, Suków oraz Bodzentyn⁵².

9. Caritas

Bardzo prężną organizacją była kielecka Caritas. Po zakończeniu wojny zarząd Związku „Caritas” Diecezji Kieleckiej ukonstytuował się 1 września 1946 r. i pozostał z niewielkimi tylko zmianami do stycznia 1950 r. Delegatem biskupim związku został mianowany ks. Romuald Błaszczakiewicz, prezesem – Mieczysław Piotrowski, dyrektorem – ks. Marian Łuczyk, sekretarzem – siostra urszulanka Antonina Popiel (odeszła w maju 1948 r. i została zastąpiona przez matkę Helenę Leśniewską) oraz pięciu członków zarządu. Pod koniec 1945 r. były w diecezji kieleckiej 104 oddziały, w ciągu roku 1946 ich liczba wzrosła tylko do 128, z których jedynie 47 działało „żywnie”. Na zakończenie roku 1947 odnotowano wzrost o dwa oddziały (było ich w sumie 130), przy czym w 110 parafiach diecezji nie było w ogóle organizacji charytatywnej. Największy wzrost liczby oddziałów parafialnych Caritasu centrala kielecka odnotowała w 1948 r. Przybyło ich wtedy 28, osiągając liczbę 158 (nadal 82 parafie nie zaangażowały się w działalność związku). Zgodnie z zapisami statutowymi członkowie związku byli podzieleni na dwie kategorie: czynnych i wspierających. W 1946 r. Caritas mógł liczyć na współpracę 1779 członków czynnych i 6325 członków wspierających oraz członków kół różańcowych z całej diecezji kieleckiej. W 1949 r. Caritas mógł liczyć na współpracę 3522 członków czynnych. Ze stałej pomocy korzystało zaraz po wojnie prawie 10 tys. osób, natomiast dane z końca 1948 r. podają informację o 8,5 tys. korzystających z pomocy związku. Parafie o największej liczbie członków to: Białogon (1150), Chełmce (843), Ostrowce (675), Cierno (450), Balice (395), Mokrsko (299), Grzymałków (200), Dzierzgow (120), Piekoszów (111), Daleszyce (83), Mnichów (80), Drugnia (72) oraz Brzeziny (54)⁵³.

⁵¹ Por. *Sodaliczja Mariańska Dziewcząt*, tamże, List 56.

⁵² Por. *Sodaliczja Mariańska Chłopców*, tamże, List 57.

⁵³ Opracowanie własne autora na podstawie: *Akta Kurialne. Protokoły Wizytacji Dziekańskich z 1946 r.*, OD-5/47; *Akta Kurialne. Protokoły Wizytacji Dziekańskich z 1948 r.*, OD-5/49; *Akta Kurialne. Wizytacje Pasterskie 1945–1949*, OD – 1/13.

10. Diecezjalne Dzieło Powołań Kapłańskich im. św. Stanisława Kostki

Wśród zrzeszeń kościelnych trzeba również wymienić Diecezjalne Dzieło Powołań Kapłańskich im. Św. Stanisława Kostki, które zostało erygowane przez Biskupa Ordynariusza 13 listopada 1945 r.⁵⁴, statut zaś został zatwierdzony 30 kwietnia 1946 r.⁵⁵ Jego celem było wzbudzanie odpowiedzialności duchownych i świeckich za powołania kapłańskie i zakonne. Do obowiązków członków należało ofiarowanie Komunii św. i dobrych uczynków w intencji powołań jeden dzień w miesiącu – pierwszy czwartek lub pierwszą sobotę miesiąca oraz 13 listopada w uroczystość patrona św. Stanisława Kostki. Ważna była też troska o religijne wychowanie dzieci i młodzieży, wpajanie poszanowania powołań i stanu duchownego, wspieranie w miarę posiadanych środków materialnych młodzieńców rokujących nadzieję wstąpienia do seminarium. Do 1 stycznia 1947 r. w księdze Diecezjalnego Dzieła Powołań Kapłańskich zapisanych było 100 członków (w tym 15 z Makoszyna, Belna i Daleszyc). W dalszych latach liczba ta systematycznie rosła⁵⁶.

11. Inne bractwa i organizacje

W dwóch parafiach wiejskich diecezji kieleckiej działały jeszcze inne bractwa. W parafii Suków: Bractwo Niepokalanego Poczęcia (30), Bractwo św. Piotra w Okowach (15), Bractwo Matki Bożej Anielskiej, Arcybractwo Pasjonistów oraz Przenajdroższej Krwi Chrystusa. W parafii Tumlin Bractwo Józefa Oblubieńca. Ponadto w parafiach Wodzisław i Wolica – Bractwo Przenajdroższej Krwi Chrystusa. Członkowie bractwa trzeźwościowego byli w parafiach Sokolina i Korytnica. W protokołach wizytacyjnych proboszczowie wymieniali również koła ministrantów, chóry parafialne oraz koła wynagradzające Komunię św.

Zakończenie

Troska bp. Czesława Kaczmarka o zakładanie i ożywanie organizacji i stowarzyszeń religijnych w diecezji kieleckiej po zakończeniu okupacji

⁵⁴ Zob. Cz. Kaczmarek, *Dekret Erekcyjny Diecezjalnego Dzieła Powołań Kapłańskich*, KPD 31(1945)2, s. 28.

⁵⁵ Zob. *Statut Diecezjalnego Dzieła Powołań Kapłańskich im. Św. Stanisława Kostki*, KPD 31(1945)2, s. 69–71.

⁵⁶ Zob. *Sprawozdanie z działalności Dzieła Powołań Kapłańskich im. Św. Stanisława Kostki w Kielcach do dnia 1 stycznia 1947 roku*, KPD 33(1947) nr 1–2, s. 40–42.

hitlerowskiej była wyrazem właściwego odczytania znaków czasu. Były one odpowiedzią Kościoła na laicyzację i postępujący ateizm, przeciwstawieniem się religijnemu rozkładowi Ojczyzny, służyły odbudowie duszy człowieka dotkniętej złem wojny. Ich płaszczem opieki starano się objąć przede wszystkim ludzi młodych, szczególnie mężczyzn. Ich zadaniem było formowanie ludzi gotowych do ofiary, również tej najwyższej, jaką jest oddanie życia, poświęcenia, odpowiedzialności za Kościół i naród, wyrobienia elity Kościoła i narodu. Czy osiągnęły w tym czasie cel, jaki im postawił ówczesny biskup kielecki i jaki miały zapisany w swoich statutach? Myślę, że tak. Świadectwem tego, że osiągnęły swój cel, był wzrost liczby powołań kapłańskich i zakonnych, szczególnie w tych parafiach, w których organizacje religijne były żywotne. Badania socjologiczne nad uwarunkowaniami powołań kapłańskich i zakonnych w diecezji kieleckiej w latach 1945–2013 pokazują, że wśród księży z diecezji kieleckiej wyświęconych do 1970 r. 7% należało do kół żywego różańca, a 13% do Sodalicji Mariańskiej. W latach 1956–1975 najwięcej powołań z diecezji kieleckiej było z dekanatu stopnica – 20 księży diecezjalnych i 6 księży zakonnych⁵⁷. Z kolei wśród siostr zakonnych najwięcej z parafii Daleszyce i Łopuszno – po 24. Dekanaty te również przodują w przeliczeniu wiernych na jedno powołanie⁵⁸. Uwzględniając liczbę wiernych przypadających na jedno zrealizowane powołanie liczone razem dla powołań diecezjalnych i zakonnych, to z województwa kieleckiego Stopnica, Daleszyce, Łopuszno są w czołówce⁵⁹. W tych parafiach działały również koła skupiające największą liczbę członków Sodalicji Mariańskiej, Krucjaty Eucharystycznej i Żywego Różańca.

Bibliografia

I. Źródła rękopiśmienne:

1. Archiwum Diecezjalne w Kielcach, Protokoły wizytacji pasterskich i dziekańskich:

OD-1/13, *Wizytacje Pasterskie 1945–1949*.

OD-5/47, *Protokoły Wizytacji Dziekańskich z 1948 r.*,

OD-5/49, *Protokoły Wizytacji Dziekańskich z 1948 r.*

2. Archiwum Diecezjalne w Kielcach, Akta Sodalicji Mariańskiej:

OZ-15/20 List 1, *Akta Sodalicja Mariańska Młodzieży Żeńskiej i Męskiej. Dokumenty, Korespondencja R. 1948–1949, 23.04.1948 r.*

OZ-15/20 List 2, *Diecezjalny Sekretariat Sodalicyjny*.

⁵⁷ Por. M. Rokita, *Uwarunkowania powołań kapłańskich i zakonnych w diecezji kieleckiej w latach 1945–2013. Studium z socjologii religii*, s. 120.

⁵⁸ Por. Tamże, s. 126.

⁵⁹ Por. Tamże, s. 113.

- OZ-15/20 List 7, *Dodatek dla kandydatów. Jakim Stowarzyszeniem jest Sodalicja Mariańska?*
OZ-15/20 List 8, *Dodatek dla kandydatów. Cele Sodalicji Mariańskiej.*
OZ-15/20 List 9, *Wiadomości Sodalicyjne. Diecezjalny Sekretariat Sodalicji Mariańskiej Młodzieży, Kielce ul. Gen. Świerczewskiego 32, czerwiec 1948.*
OZ-15/20 List 20, *Projekt Programu Pracy dla Sodalicji Mariańskiej Młodzieży Męskiej i Żeńskiej na rok 1948/49.*
OZ-15/20 List 19, *Sprawozdanie z działalności Sodalicji Mariańskiej Młodzieży,*
OZ-15/20 List 25, *Wykaz przeprowadzonych kursów dla młodzieży.*
OZ-15/20 List 26, *Sodalicje erygowane w diecezji kieleckiej.*
OZ-15/20 List 27, *Sodalicje erygowane w diecezji kieleckiej.*
OZ-15/20 List 29, *Sprawozdanie z działalności Sodalicji Mariańskiej Młodzieży za czas od 23 kwietnia 1948. Kielce 18.11.1948.*
OZ-15/20 List 32, *Wykaz parafii, które przysłały dziewczęta na kurs i rekolekcje rok 1948/1949.*
OZ-15/20 List 56, *Sodalicja Mariańska Dziewcząt.*
OZ-15/20 List 57, *Sodalicja Mariańska Chłopców.*

II. Źródła drukowane wydawane przez Kurię Diecezjalną w Kielcach (w porządku chronologicznym):

- Piskorz J., *W sprawie krucjat – serdeczny Apel*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 28(1941)5, s. 193–195; *Zarządzenia i Komunikaty Kurii Diecezjalnej. Okólnik szkolny*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 31(1945)1, s. 3.
- Kaczmarek Cz., *Dekret Erekcyjny Diecezjalnego Dzieła Powołań Kapłańskich*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 31(1945)2, s. 28.
- Statut Diecezjalnego Dzieła Powołań Kapłańskich im. Św. Stanisława Kostki*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 31(1945)2, s. 69–71.
- Zarządzenia Władzy Diecezjalnej*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 31(1945)3, s. 62–64.
- Katalog Duchowieństwa i Parafii Diecezji Kieleckiej za Rok 1946, Nakładem Kurii Diecezjalnej w Kielcach*, Kielce 1946.
- Jaroszewicz J., *Do Dyrektorów Parafialnych Apostolstwa Modlitwy*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 32(1946)4, s. 142–143.
- Krucjata eucharystyczna*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 32(1946)4, s. 143–146.
- Rola i znaczenie Apostolstwa Modlitwy w dzisiejszym duszpasterstwie*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 32(1946)5, s. 179–191.
- Sprawozdanie z działalności Dzieła Powołań Kapłańskich im. Św. Stanisława Kostki w Kielcach do dnia 1 stycznia 1947 roku*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 33(1947)1–2, s. 40–41.
- Program duchowej pracy w Krucjacie*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 36(1947)11–12, s. 295.
- Z najbliższych zadań Krucjaty Eucharystycznej*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 36(1947) 11–12, s. 296–298.
- Program duchowej pracy w Krucjacie*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 34(1948)11–12, s. 268.
- Soczawa W., *Komunikat Różańcowy*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 35(1949)3–4, s. 68–70.

Soczawa W., *Komunikat Różańcowy*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 35(1949)5–6, s. 94–96.
Z Dziennika Ustaw RP. Dekret z dnia 5 sierpnia 1949 r. o zmianie niektórych przepisów prawa o stowarzyszeniach, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 35(1949)5–6, s. 123–124.

III. Dokumenty Kościoła i opracowania:

- Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska „Christifideles laici”* (30.12.1988), w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*. t. 1, Kraków: Znak 1996, s. 269–377.
- Bednarski D., *Bractwa pobożne, stowarzyszenia i ruchy kościelne w diecezji katowickiej (1945–1989)*, Katowice: Wydawnictwo Świętego Jacka 2011.
- Dróżdż B., *Zrzeszenia religijne miejscem urzeczywistniania się Kościoła*, w: *Teologia pastoralna fundamentalna*, t. 1, red. R. Kamiński, Lublin: Atla 2000, s. 159–171.
- Olszewski D., *Stowarzyszenia parafialne w II Rzeczypospolitej. Zarys problematyki badawczej*, w: *Kościół. Społeczeństwo. Kultura. Prace ofiarowane Wiesławowi Mullerowi z okazji pięćdziesięciolecia pracy naukowej i dydaktycznej*, red. J. Droba, H. Łaszkiwicz, A. Stasiak i in., Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2004, s. 221–230.
- Petrowa-Wasilewicz A., *Leksykon ruchów i stowarzyszeń w Kościele*, Warszawa: KAI 2000.
- Rokita M., *Uwarunkowania powołań kapłańskich i zakonnych w diecezji kieleckiej w latach 1945–2013. Studium z socjologii religii*, Lublin 2015 [Mps pracy doktorskiej obronionej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II].
- Stachura B., *Dwadzieścia lat województwa kieleckiego w liczbach*, Wojewódzki Urząd Statystyczny 1964, Wojewódzki Urząd Statystyczny 1964.
- Śmigiel W., *Apostolstwo świeckich w zrzeszeniach religijnych*, „Roczniki Pastoralno – Katechetyczne” 1(2009), s. 57–68.
- Wójcik T., *Stowarzyszenia i Bractwa Religijne w dekanacie sędziszowskim w latach 1918–1939*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 81(2005)4, s. 430–444.

Ks. Marcin Rokita – prezbiter diecezji kieleckiej, absolwent Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach (mgr teologii) oraz Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (dr teologii – specjalizacja teologia pastoralna). Wykładowca Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach. Asystent w Katedrze Teologii Pastoralnej na Wydziale Teologii KUL.